

สรุป อภิปรายผลและเสนอแนะ

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยในแนวทางพึ่งพาตนเอง. ของโครงการที่องค์กรชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านการเงินเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัย ได้แก่ สหกรณ์เคหสถานชุมชนพระนครธนบุรี จำกัด และสหกรณ์เคหสถานกองทุนร่วมพัฒนาชุมชน จำกัด พบว่าผู้มีรายได้น้อยในกลุ่มนี้โดยทั่วไปแล้วขาดโอกาสทางสังคมหลายอย่าง เนื่องจาก เป็นกลุ่มที่มีการศึกษาไม่มาก ลักษณะการดำเนินชีวิต และอาชีพส่วนใหญ่รับจ้างทั่วไป หรือเป็นกรรมกร ทำให้มีรายได้น้อยไม่แน่นอน การอยู่อาศัยจะเป็นลักษณะการเช่าที่ดินทั้งเอกชนและรัฐ บางคนก็บุกรุกที่ สภาพแวดล้อมที่อยู่อาศัยไม่ได้ถูกวางแผนทั้งด้านการวางแนวดถนน ทางเดินเท้า หรือทางระบายน้ำ การเป็นอยู่จึงค่อนข้างแออัดและขาดมาตรฐานการอยู่อาศัย ผู้มีรายได้น้อยเหล่านี้มีความต้องการที่จะพัฒนาความเป็นอยู่ของตนเองแต่ขาดความรู้ ขาดประสบการณ์และมีข้อจำกัดหลายด้าน โดยเฉพาะทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม แต่การรวมอยู่กันเป็นลักษณะสังคมชนบทที่เป็นอยู่คือการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การร่วมแรงร่วมใจกันในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ นับเป็นข้อดีที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาความเป็นอยู่และสังคมของตนเองได้ในที่สุด

ในกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยนับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญกับชาวชุมชนเป็นอย่างมาก เพราะเป็นกิจกรรมที่ทำให้ได้มาซึ่งที่อยู่อาศัย อันทำให้เกิดความมั่นคงตามมา สมาชิกผู้มีรายได้น้อยได้ผ่านการต่อสู้เพื่อให้ได้มาในที่อยู่อาศัยในรูปแบบต่าง ๆ กัน โดยมีหน่วยงานของรัฐและองค์กรเอกชน เข้ามาให้การสนับสนุนช่วยเหลือ แต่สิ่งหนึ่งที่จะขาดไม่ได้ก็คือการมีส่วนร่วมในแต่ละขั้นตอนตามกระบวนการนั้น ๆ ทุกขั้นตอน และการติดตามทำอย่างต่อเนื่องของสมาชิกในชุมชนแต่ละชุมชน

จากการศึกษา พบว่าการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยชาวชุมชนมีขั้นตอนดังนี้

1. การมีส่วนร่วมเผชิญปัญหาที่อยู่อาศัย หรือมีความต้องการที่จะมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ได้แก่ การเผชิญสถานการณ์ถูกไล่ที่ ชาวชุมชนจะมีการรวมกลุ่มกันเจรจาต่อรองในการอยู่

อาศัยในที่เดิม หรือเรียกร้องเพื่อให้ได้คำรื้อถอนที่เหมาะสมเพื่อย้ายถิ่นฐานออกจากที่เดิม การที่ชาวชุมชนผู้มีรายได้น้อยเหล่านี้ไม่มีกรรมสิทธิในที่ดินที่อาศัยอยู่ ทำให้เกิดความคิดร่วมกันที่จะดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ได้มาซึ่งที่ดินหรือที่อยู่อาศัยที่มั่นคงขึ้น และโดยเฉพาะอย่างยิ่งปัญหาเรื่องความไม่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินในชุมชนที่อาศัยอยู่ เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดความต้องการแสวงหาสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ แต่สาเหตุแห่งปัญหาหลักๆ ได้แก่ การถูกสถานการณ์ต่างๆ บังคับนั่นเอง

2. การรวมกลุ่มกันเพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย โดยเฉพาะในชุมชนที่มีปัญหาการไล่ที่ มีการร่วมกันต่อสู้เพื่อให้ได้มาซึ่งที่อยู่อาศัยที่มั่นคง ในวิธีที่แตกต่างกันออกไปตามลักษณะการรวมกลุ่มทางสังคม และเศรษฐกิจของแต่ละชุมชน ส่วนใหญ่เพื่อแก้ปัญหาทางการเงินเพื่อจัดหาที่อยู่อาศัยใหม่ ในชุมชนที่มีการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่น เช่น สหกรณ์เคหสถานชุมชนพระนครธนบุรี การเรียกร้องเพื่อโอกาสในการรื้อย้ายไปในที่ใหม่มีความเป็นไปได้มาก ทั้งในด้านการเจรจาต่อรองกับเจ้าของที่ดิน และการประสานงานกับหน่วยงานเพื่อได้รับบริการของรัฐในด้านประปา ไฟฟ้า และการจัดงบประมาณเพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกสำหรับการอยู่อาศัย ได้แก่ ถนนคอนกรีต ระบบระบายน้ำ เป็นต้น เนื่องจากการรวมตัวกันอย่างเหนียวแน่นทำให้องค์กรเข้มแข็ง ในขณะที่สหกรณ์เคหสถานร่วมทุนพัฒนาชุมชน เกิดจากการรวมตัวของชุมชนหลายแห่ง กิจกรรมที่เกิดร่วมกันมีเพียงการดำเนินโครงการพัฒนาที่อยู่อาศัย ขาดการมีส่วนร่วมต่อสู้ หรือร่วมดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ทำให้ขาดความรู้สึกมีส่วนร่วม หรือความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชนไม่เหนียวแน่นมาก เห็นได้จากโครงการประสบปัญหาในเรื่องสมาชิกที่ลาออกบ้างด้วยเหตุผลต่างๆ กันไป หรือการขาดการประชุมกองทุนที่อยู่อาศัยประจำปีเป็นจำนวนมาก การสร้างชุมชนก็ไม่เป็นไปตามเป้าหมาย เพราะการเข้าอยู่อาศัยของสมาชิกค่อนข้างน้อย แต่อย่างไรก็ตามการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อดำเนินกิจกรรมทางการเงิน หรือกิจกรรมอื่นๆ นับเป็นการสร้างฐานกลุ่มในลักษณะของการมีส่วนร่วมแบบหนึ่ง ซึ่งเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพื่อให้กลุ่มมีความพร้อมที่จะดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยหรือกิจกรรมอื่นๆ ได้สำเร็จ การดำเนินการจัดตั้งกลุ่มมีความจำเป็นที่สมาชิกทุกคนจะต้องมีความเข้าใจและร่วมมือกัน ผู้นำชุมชนจะมีบทบาทอย่างมากในการสร้างความเข้าใจกับกลุ่ม ประสพการณ์จากภายนอกเป็นสิ่งจำเป็นที่จะทำให้ออกกลุ่มเกิดความมั่นใจในการดำเนินการแก้ปัญหาในแนวทางพึ่งพาตนเองในลักษณะการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์นี้ โดยขั้นตอนต่อไปก็คือ สมาชิกจะต้องมีส่วน

ร่วมในการพิจารณารายละเอียดความต้องการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยใหม่ ได้แก่ การเลือกทำเลที่ตั้ง (Location selection) การกำหนดขนาดที่ดินที่เหมาะสมกับความต้องการ เป็นต้น

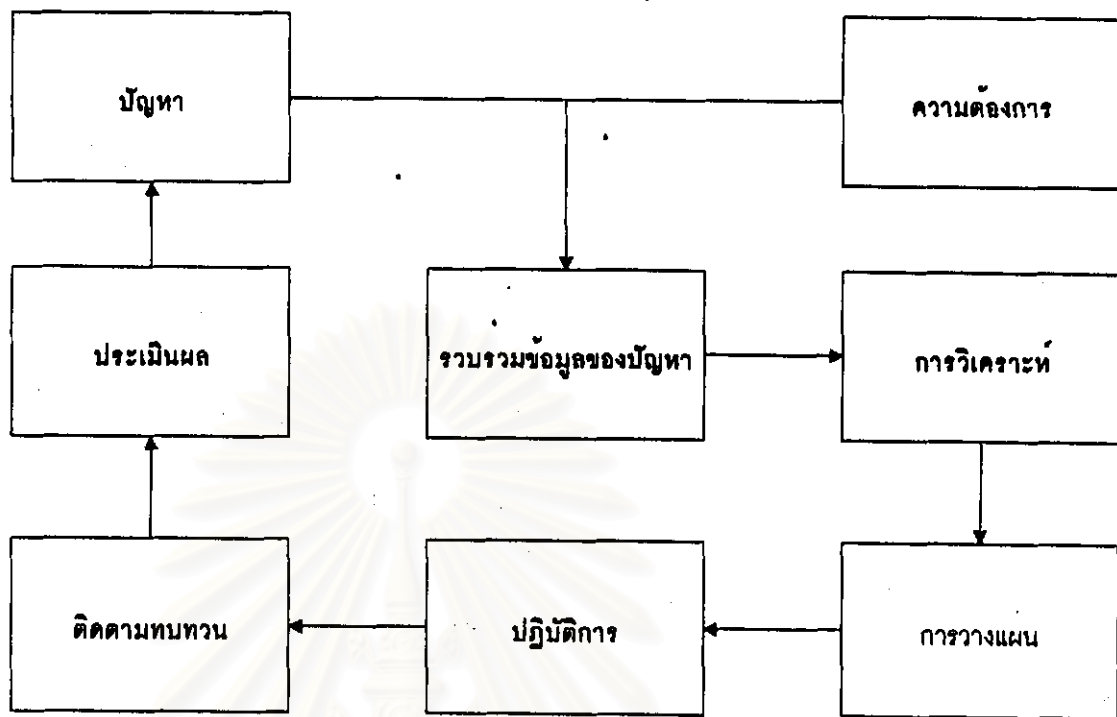
3. การร่วมกันวิเคราะห์ปัญหาเพื่อหาแนวทางแก้ไข หรือดำเนินการ ได้แก่ การนำรายละเอียดความต้องการมาจัดทำเนื้อหา เช่น จำนวนสมาชิกที่ต้องการจะเข้าร่วมโครงการ ความต้องการขนาดพื้นที่ใช้สอย การเลือกที่ตั้งโครงการ (Site selection) การจัดหาการสนับสนุนในเรื่องการบริการจากหน่วยงานของรัฐ การร่วมกันสรรหาตัวบุคคลที่จะมาดำเนินการในขั้นตอนต่างๆ ฯลฯ ในขั้นตอนนี้เป็นการร่วมกันตัดสินใจว่าจะทำโครงการลักษณะใด โดยวิธีการใด ใครมีส่วนเกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในบทบาทที่แตกต่างกันอย่างไร

4. การร่วมกันวางแผนการดำเนินโครงการ กำหนดลักษณะงานที่จะทำ ใครเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนใด ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการแต่ละเรื่อง และการร่างรายละเอียดโครงการเพื่อเสนอขอกู้เงินจากสถาบันการเงิน เมื่อได้รายละเอียดทั้งหมดแล้วจึงเริ่มดำเนินการ

5. การร่วมปฏิบัติการ คือระยะการดำเนินงานตามแผนที่กำหนดไว้ โดยกลุ่มกรรมการชุมชนเป็นผู้ประสานงาน และสมาชิกทุกคนมีส่วนร่วมในการเข้าร่วมประชุมรับทราบความคืบหน้า และร่วมตัดสินใจในทุกขั้นตอน

เมื่อเปรียบเทียบขั้นตอนการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาต่างๆไป ในการดำเนินการเกี่ยวกับการพัฒนาที่อยู่อาศัยจะมีแผนภูมิคล้ายกันดังนี้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 12 กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย

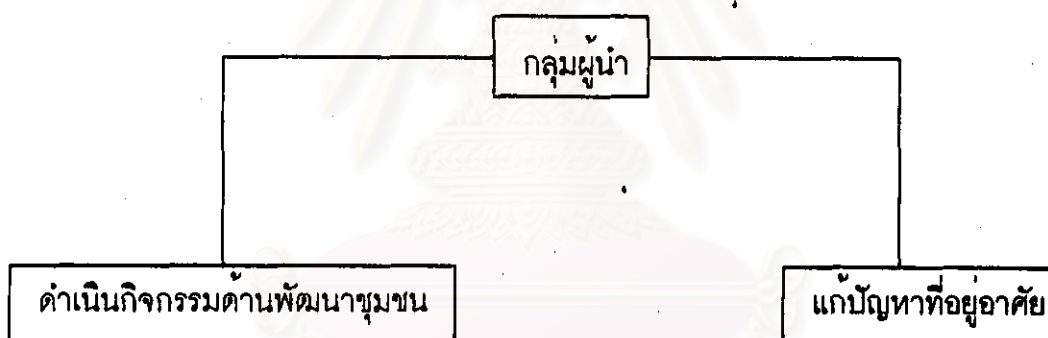
ในสหกรณ์เคหสถานที่ทำการศึกษา นั้น มีกระบวนการที่ยังไม่ได้ดำเนินการ ก็คือ การติดตามประเมินผล เนื่องจากในทางปฏิบัติแล้วการดำเนินกิจกรรมเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยโดยชุมชนมีข้อจำกัดมากมาย การกำหนดแผนเพื่อปฏิบัติจึงมีความคลาดเคลื่อนอยู่มาก รวมทั้งการสร้างชุมชนใหม่ใช้เวลายาวนานมาก การติดตามประเมินผลไม่ได้เกิดขึ้นหลังจากที่ชาวชุมชนสามารถย้ายเข้าไปอยู่ได้แล้วเท่านั้น แต่หมายถึงต้องมีการอยู่อาศัยเป็นระยะเวลาหนึ่ง มีการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม สมาชิกย้ายเข้ามาอยู่มากพอที่จะเกิดกิจกรรมต่าง ๆ ขึ้นในชุมชนได้ แนวทางการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยใช้กลุ่มออมทรัพย์เป็นฐาน เป็นแนวคิดใหม่ที่เพิ่งจะมีการสร้างชุมชนเป็นรูปธรรมไม่นานนัก การประเมินผลที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนดำเนินการทำให้เห็นภาพรวมของลักษณะทั่วไป ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้นในกระบวนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาบ้าง แต่ยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่าแนวทางนี้จะสามารถแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยได้อย่างถาวรหรือไม่ เนื่องจากกระบวนการมีส่วนร่วมในลักษณะนี้ต้องอาศัยเวลาในการพัฒนาตนเองของสมาชิกในกลุ่มในเรื่องต่าง ๆ ดังรายละเอียดจากผลการวิเคราะห์ที่จะได้กล่าวถึงต่อไป

สำหรับกระบวนการพัฒนาของสหกรณ์เคหสถานชุมชนพระนครธนบุรี และสหกรณ์
กองทุนร่วมพัฒนาชุมชน มีขั้นตอนสรุปได้ดังนี้

สหกรณ์เคหสถานชุมชนพระนครธนบุรี จำกัด

ชื่อโครงการ	ชุมชนทรัพย์นุกูล
ระยะเวลาที่อยู่อาศัยในชุมชนเดิม	40 ปี
ระยะเวลาในการดำเนินการ	5 ปี
จำนวนชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ	1 ชุมชน
ขั้นตอนการดำเนินโครงการ	

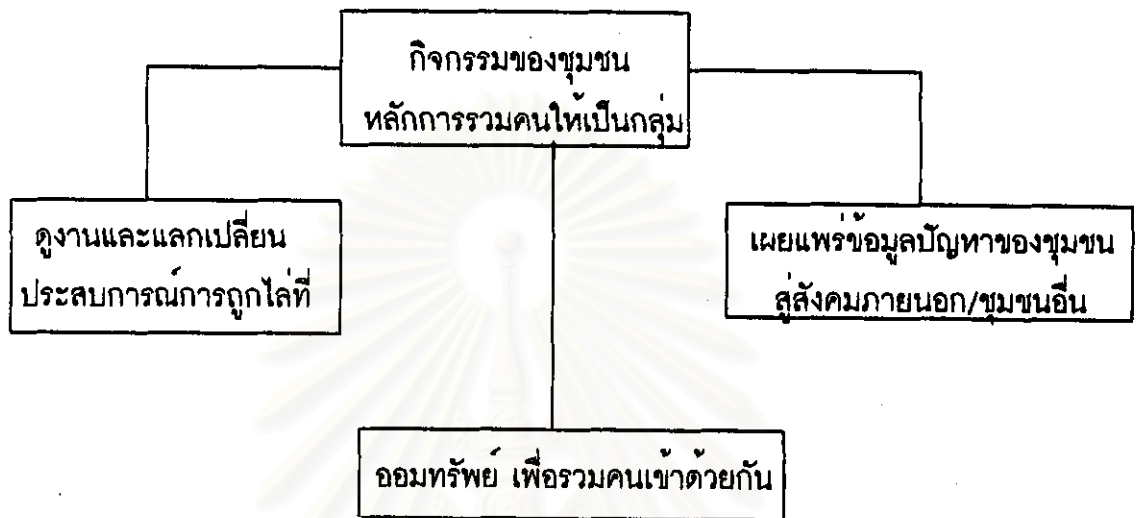
1. กลุ่มผู้นำดำเนินกิจกรรม 2 ด้าน

แผนภูมิที่ 13 บทบาทของกลุ่มผู้นำ

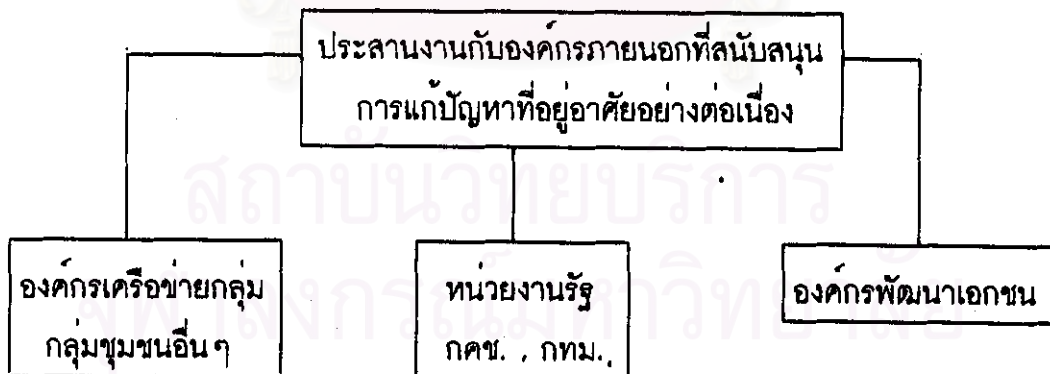
สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

2. ดำเนินกิจกรรมทั้งภายใน และภายนอกชุมชน โดยสมาชิกชุมชน

แผนภูมิที่ 14 แสดงกิจกรรมชุมชน

3. ประสานงานกับองค์กรภายนอกที่สนับสนุน

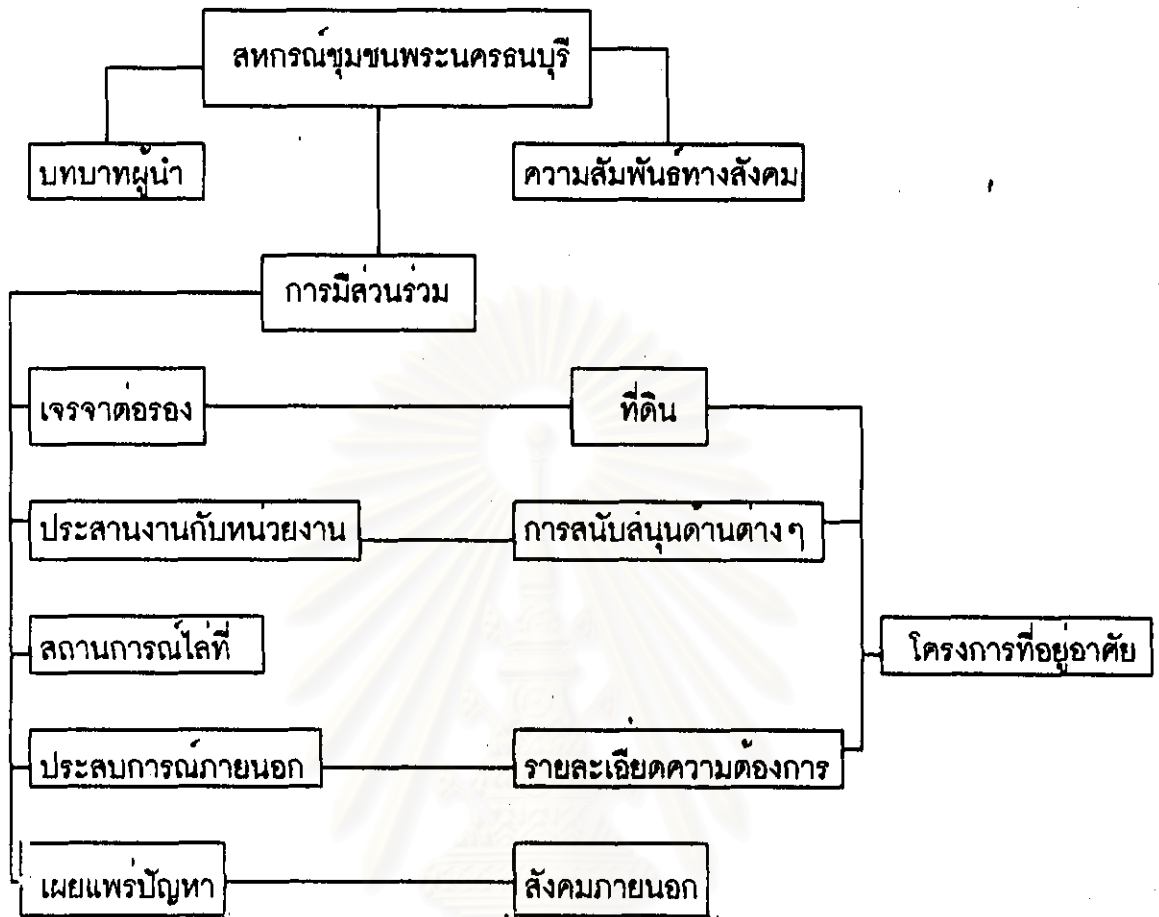
แผนภูมิที่ 15 องค์กรภายนอกที่สนับสนุน

สหกรณ์เคหสถานกองทุนร่วมพัฒนาชุมชน จำกัด

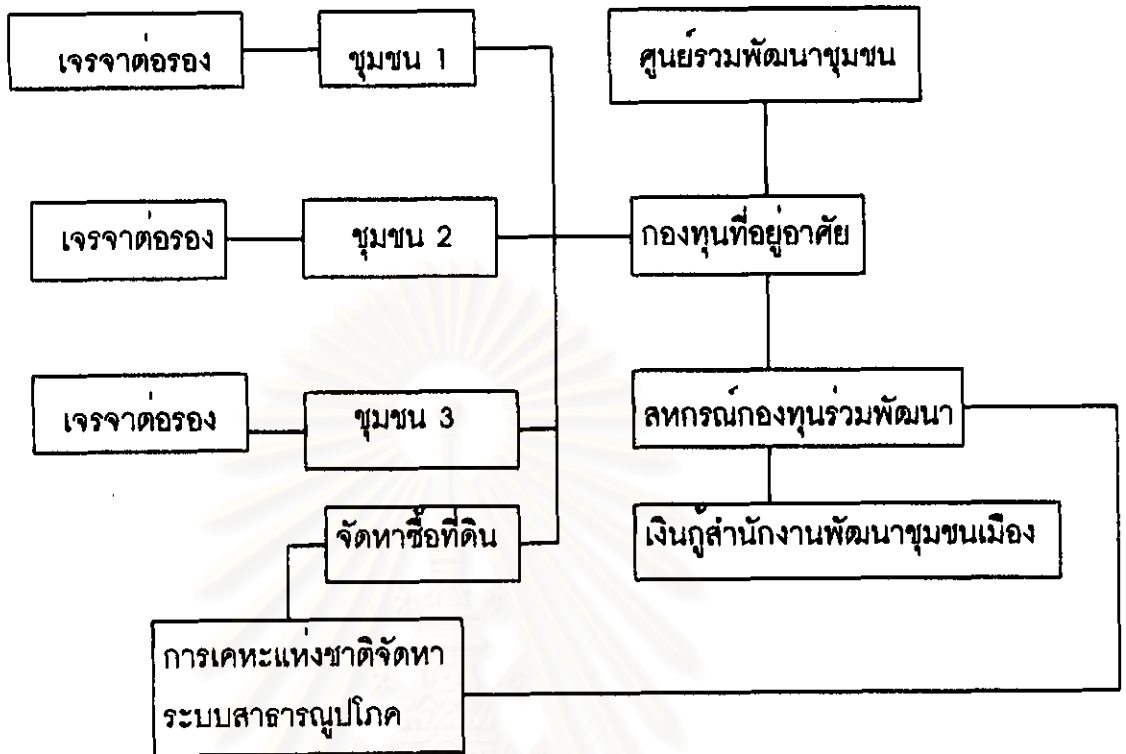
ชื่อโครงการ	ชุมชนแพรภษานิมิตรใหม่
ระยะเวลาในการดำเนินการ	2 ปี
ระยะเวลาที่อยู่อาศัย	20-30 ปี
จำนวนชุมชนที่เข้าร่วมโครงการ	3 ชุมชน
ขั้นตอนในการดำเนินโครงการ	

1. ชุมชนเป็นสมาชิกกองทุนที่อยู่อาศัย ของศูนย์ร่วมพัฒนาชุมชนติดต่อประสานงานกับสหกรณ์ฯ เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย
2. เจรจาต่อรองกับเจ้าของที่ดิน และหาที่ดินรองรับแห่งใหม่
3. สหกรณ์เตรียมจัดซื้อที่ดินที่เลือก และประชุมร่วมจัดทำรายละเอียดโครงการ
4. กู้เงินจากสถาบันการเงินผ่านสหกรณ์กองทุนร่วมพัฒนา จำกัด
5. พัฒนาที่ดิน โดยประสานงานกับการเคหะแห่งชาติในการทำถนน ระบบระบายน้ำ

สถาบันวิทย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนภูมิที่ 16 กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยสทกรณัฐมชนพระนครธนบุรี

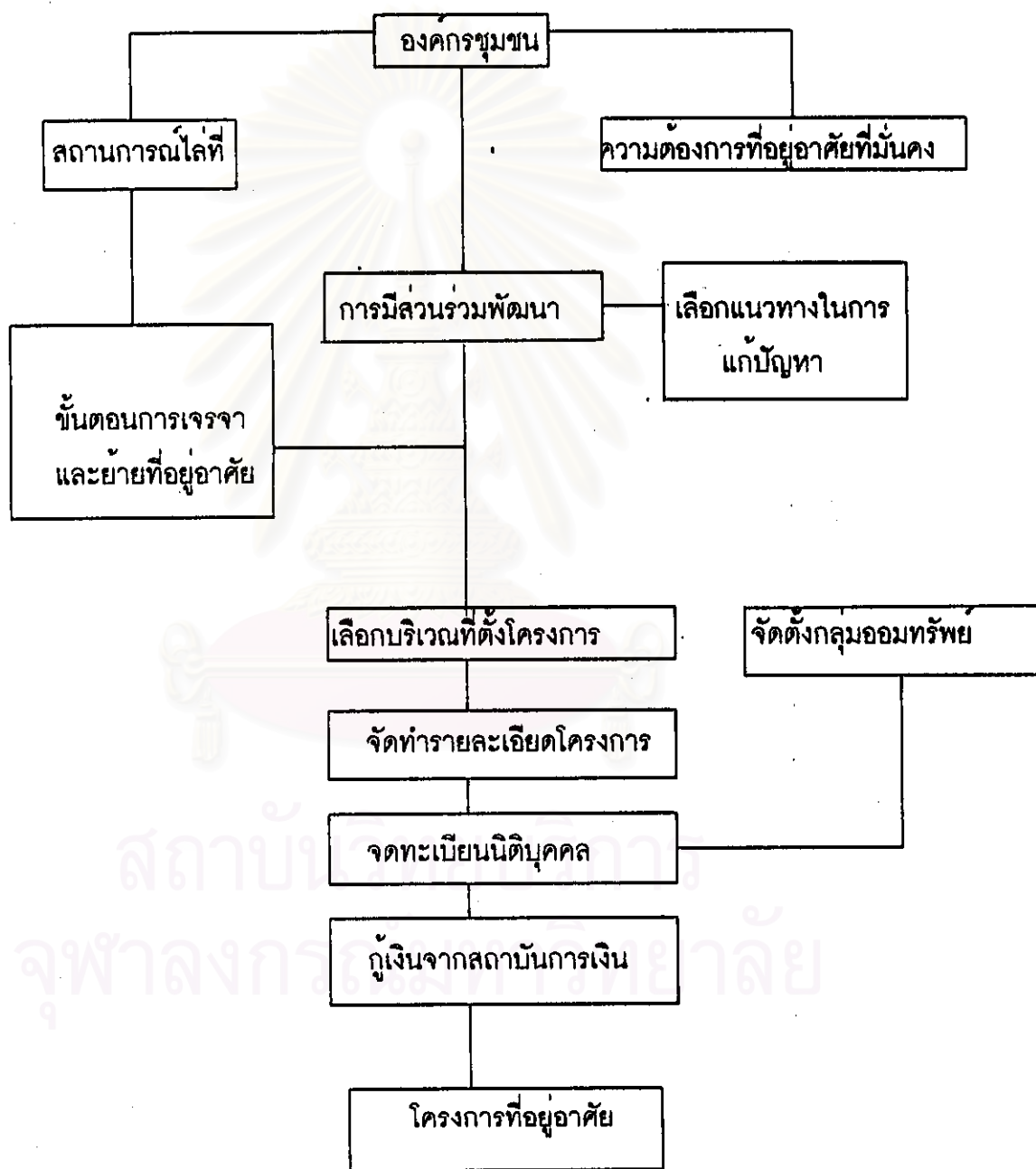

แผนภูมิที่ 17 กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยสหกรณ์กองทุนร่วมพัฒนาชุมชน

เปรียบเทียบกระบวนการของการพัฒนาที่อยู่อาศัย

จากการวิเคราะห์พบว่าสหกรณ์ทั้งสองมีกระบวนการที่แตกต่างกัน ในแนวคิดเดียวกัน นั่นคือการใช้กลุ่มออมทรัพย์เป็นฐานในการแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย ไม่ว่าผลสรุปของการได้มาซึ่งที่อยู่อาศัยจะเป็นอย่างไรก็ตาม แต่สิ่งหนึ่งที่ชาวชุมชนได้รับก็คือ เกิดการเรียนรู้และประสบการณ์ในการดำเนินกิจกรรมรูปแบบหนึ่ง ซึ่งจะทำให้องค์กรเกิดการพัฒนาและแข็งแกร่งขึ้น เพื่อเป็นฐานให้องค์กรเครือข่ายระหว่างชุมชนได้ศึกษาและนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของแต่ละชุมชนที่เผชิญอยู่

สรุปกระบวนการที่เกิดขึ้นในการพัฒนาที่อยู่อาศัย ในแนวทางที่ใช้กลไกการเงินสนับสนุนตามแผนภูมิดังนี้

แผนภูมิที่ 18 กระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยโดยองค์กรชุมชน

สรุปผลการวิเคราะห์

จากการวิเคราะห์แบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง เพื่อทราบรายละเอียดในด้านต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ตั้งไว้สามารถแบ่งออกเป็น

1. ลักษณะทั่วไปของสมาชิกสหกรณ์ฯ

จากการสอบถามสมาชิกสหกรณ์ที่มีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยพบว่า ลักษณะของสมาชิกสหกรณ์กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง โดยมีอายุเฉลี่ย 45 ปีขึ้นไป ร้อยละ 34.3 และรองลงมา ร้อยละ 33.1 อายุ 35-45 ปี มีการศึกษาในระดับประถมมากที่สุด ร้อยละ 65.2 รองลงมาเป็นระดับมัธยมต้น ร้อยละ 9.6 และมัธยมปลาย ร้อยละ 8.4 สถานภาพส่วนใหญ่สมรสแล้วและอยู่ด้วยกัน ร้อยละ 69.9 มีจำนวนสมาชิกในครอบครัว 3-5 คน ร้อยละ 65.7 พบสมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมโครงการที่ตอบแบบสอบถามเป็นเพศหญิง เนื่องจาก เป็นแม่บ้านและมีเวลาที่จะมาประชุมรับทราบรายละเอียดมากกว่าสามี

อาชีพส่วนใหญ่จะรับจ้างทั่วไป หรือเป็นกรรมกร ร้อยละ 35 รองลงมาไม่มียานทำ ร้อยละ 21.1 แสดงให้เห็นชัดเจนว่ากลุ่มตัวอย่างน่าจะเป็นแม่บ้านมากกว่า มีสมาชิกที่ทำงานบริษัท ร้อยละ 14.5 จะเห็นว่าอาชีพของสมาชิกไม่ค่อยมีความมั่นคงในรายได้ โดยที่เฉลี่ย ร้อยละ 8.4 และ 7.2 มีอาชีพค้าขายมีร้านของตนเองและหาบเร่แผงลอยตามลำดับ มีรายได้เฉลี่ย 8,000-10,000 บาท ร้อยละ 37.4 รองลงมา มีรายได้น้อยกว่า 5,000 บาท ร้อยละ 27.1 และรายได้ 5,000-8,000 บาท ร้อยละ 18.7

ซึ่งข้อมูลในลักษณะดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าสมาชิกสหกรณ์ฯ ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างมีลักษณะของผู้มีรายได้น้อยในเมือง ซึ่งประกอบอาชีพนอกระบบ เช่น รับจ้าง ค้าขาย กรรมกร รับงานมาทำที่บ้าน เป็นต้น มีรายได้ไม่แน่นอน ตามการจัดกลุ่มรายได้ของการเคหะแห่งชาติ คือ รายได้ ก. ซึ่งมีรายได้ต่ำกว่า 11,000 บาท/เดือน อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากตารางการผ่อนชำระเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย พบว่าสมาชิกส่วนใหญ่มีความสามารถในการผ่อนชำระ เนื่องจาก

จากรายได้เพียงพอกับรายจ่ายร้อยละ 44.9 แต่ไม่มีเหลือเก็บร้อยละ 35.5 โดยมีภาระหนี้สินเกี่ยวกับที่อยู่อาศัย ร้อยละ 47 และร้อยละ 32.6 ไม่มีหนี้สิน

2. ระดับการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัย

เมื่อพิจารณาระดับการมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆตามกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของสมาชิกพบว่าสมาชิกให้ความสนใจในกระบวนการเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งร้อยละ 28.9 การแบ่งแปลงที่ดินร้อยละ 25.3 และการพิจารณากรรมสิทธิ์ที่ดินถึงร้อยละ 52.4 โดยในส่วนที่ไม่ค่อยมีส่วนร่วม ได้แก่ ส่วนของการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐร้อยละ 14.5 การจัดทำรายละเอียดโครงการ ร้อยละ 16.9 คนส่วนใหญ่ที่ตอบว่าไม่เข้าร่วมก็จะสนใจในเรื่องของที่ดินอยู่ จากข้อมูลดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สมาชิกให้ความสนใจที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการค่อนข้างน้อย แต่จะสนใจในผลประโยชน์ที่ได้รับมากกว่าความต้องการผลในการพัฒนา

จากงานวิจัยของ Hay และ Kaufman เกี่ยวกับปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม ได้กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของบุคคลขึ้นกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ โดยถ้ามีสถานภาพทางเศรษฐกิจต่ำจะเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของชุมชน น้อยกว่าบุคคลที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจสูง ซึ่งสอดคล้องกับลักษณะของสมาชิกสหกรณ์ที่มีรายได้ค่อนข้างน้อย

แต่ในด้านของการเลือกที่ตั้ง ตามความเห็นของ Speare)Alden) Jr.;Goldstein)Sidney;and Frey)William เรื่องกระบวนการย้ายถิ่น 3 ขั้นตอน ได้แก่

1. ความต้องการที่จะย้ายถิ่นที่อยู่
2. การเลือกทำเลที่อยู่ใหม่
3. การตัดสินใจย้ายที่อยู่เดิม

จะเห็นว่าแนวคิดนี้เป็นปัจจัยที่ผลักดันให้สมาชิกมีส่วนร่วมในขั้นตอนเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งมากที่สุด เพราะผู้ที่จะย้ายถิ่นจะต้องประเมินผลประโยชน์เปรียบเทียบระหว่างท้องที่ใหม่กับที่เดิม รวมทั้งต้องพิจารณาระยะทาง ค่าใช้จ่าย และความสามารถในการเคลื่อนย้าย ซึ่งในการตัดสินใจที่จะย้ายหรือไม่มักเกิดขึ้นในกรณีที่บุคคลไม่พอใจในที่อยู่เดิม และคาดหวังผลประโยชน์ในด้านต่างๆในท้องที่ใหม่ แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของ

สมาชิกส่วนใหญ่แล้วจะมีปัจจัยหลักจากการที่ถูกสถานการณ์ต่างๆบีบบังคับให้เกิดความต้องการที่จะดำเนินการใดๆ โดยการมีส่วนร่วมจะเริ่มตั้งแต่การประสบปัญหาาร่วมกันและต่อสู้เพื่อการมีที่อยู่อาศัย เลือกแนวทางในการแก้ปัญหาาร่วมกันในลักษณะการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการพึ่งพาตนเอง ที่มีองค์กรชุมชนเป็นแกนกลาง ในการสำรวจพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นสมาชิกร้อยละ 69.9 รองลงมาเป็นกรรมการชุมชนร้อยละ 19.9 โดยสมาชิกส่วนใหญ่ร้อยละ 74.7 ร่วมออมทรัพย์ตั้งมาก่อนจดทะเบียนสหกรณ์ และทราบข้อมูลเกี่ยวกับการเป็นสมาชิกจากผู้นำหรือกรรมการร้อยละ 66.9 ทราบจากพัฒนาการร้อยละ 20.5 สาเหตุที่เข้าร่วมเป็นสมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ร้อยละ 39.8 เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย รองลงมาร้อยละ 27.1 เพื่อออมเงิน และร้อยละ 24.5 เพื่อรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ในการเข้าร่วมโครงการที่อยู่อาศัยของสหกรณ์ส่วนใหญ่ร้อยละ 40.2 เพราะต้องการที่อยู่อาศัยที่มั่นคง รองลงมาร้อยละ 17.3 กำลังจะถูกไล่ที่ และร้อยละ 16.3 คิดว่าที่ดินของโครงการราคาถูก มีเพียงร้อยละ 15.4 ที่ถูกไล่ที่แล้ว

จากการสังเกตการณ์ในการประชุมพบว่าสมาชิกส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมประชุม มีความสนใจในการดำเนินกิจกรรมต่างๆของสหกรณ์โดยเฉพาะโครงการที่อยู่อาศัย มีการแสดงความคิดเห็นและร่วมออกเสียงในการตัดสินใจ รับทราบข้อมูลจากกรรมการ

3.เปรียบเทียบลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคม

จากการศึกษากลุ่มตัวอย่างที่ย้ายที่อยู่อาศัยเข้าไปในชุมชนใหม่ พบว่าอาชีพเมื่อย้ายที่อยู่แล้วเปลี่ยนแปลงไป คือ จะไม่มีงานทำเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 17.6 เป็นร้อยละ 29.4 โดยส่วนที่เพิ่มมาจากผู้ที่เคยมีอาชีพรับจ้างทั่วไป และอาชีพอื่นๆ เช่นรับงานมาทำที่บ้าน เลี้ยงเด็ก หรือ ขับแท็กซี่ มีเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 20.6 จากร้อยละ 11.8

การเดินทางไปทำงานของสมาชิกเปลี่ยนไปสอดคล้องกับลักษณะอาชีพ คือทำงานที่บ้านมากขึ้น ต้องใช้พาหนะเช่นมอเตอร์ไซด์ รถยนต์แทนการเดินทางหรือใช้จักรยาน ในเรื่องรายได้เมื่อเทียบกับรายจ่าย พบว่า เมื่ออยู่ในชุมชนเดิมส่วนใหญ่ร้อยละ 44.9 มีรายได้พอดีกับรายจ่าย ไม่เพียงพอร้อยละ 35.3 เมื่อย้ายมาชุมชนใหม่ รายได้ไม่เพียงพอเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ

54 ในขณะที่รายได้เพียงพอลดลงเหลือ ร้อยละ 33.8 จากข้อมูลที่สำรวจพบเห็นว่าการย้ายถิ่นของสมาชิกส่งผลกระทบต่อสภาพทางเศรษฐกิจอย่างเห็นได้ชัด

จากการสอบถามสาเหตุที่ต้องการย้ายที่อยู่อาศัยพบว่า ร้อยละ 67.9 รู้สึกมั่นคงในที่อยู่อาศัยรองลงมาร้อยละ 10.7 พอใจในสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น มีเพียง ร้อยละ 1.2 ที่มีสาเหตุมาจากการถูกไล่ที่ สำหรับผู้ที่ไม่ย้ายให้เหตุผลเรื่องของการคมนาคมที่สะดวก และใกล้แหล่งงานร้อยละ 34.9 และร้อยละ 28 ตามลำดับ

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า สมาชิกสหกรณ์ส่วนใหญ่ต้องการความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ถึงแม้ว่าจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงการดำเนินชีวิต อาชีพ และรายได้บ้างแต่สิ่งที่สำคัญกว่าคือการได้มีที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง จากที่เคยอยู่แบบแออัด นुकรุกที่ดินบ้างเช่าที่บ้าง ในส่วนของผู้ที่ยังไม่ย้ายมีสาเหตุมาจากการที่ยังไม่มีเงินสร้างบ้าน ร้อยละ 47.5 รองลงมาเพราะไกลจากแหล่งงาน และโรงเรียน ร้อยละ 16.6 และ 15.5 ตามลำดับ อย่างไรก็ตามเมื่อสอบถามว่าถ้าโอกาสในการเลือกส่วนใหญ่ร้อยละ 48.8 ต้องการย้ายไปที่ใหม่

สรุปผลการวิเคราะห์ที่เกี่ยวกับการย้ายที่อยู่อาศัย สมาชิกส่วนใหญ่ยังมีปัญหาทางด้านเศรษฐกิจทำให้ไม่สามารถย้ายเข้าอยู่ในชุมชนใหม่ได้ และความต้องการความมั่นคงในการอยู่อาศัยยังคงเป็นสาเหตุหลักสำหรับสมาชิกในการตัดสินใจย้ายเข้าอยู่อาศัยในชุมชนใหม่

4. ความเข้าใจในบทบาทขององค์กรเครือข่าย

สมาชิกส่วนใหญ่เข้ามาเป็นสมาชิกสหกรณ์ตั้งแต่เริ่มจดทะเบียนร้อยละ 74.7 โดยทราบเรื่องการรวมกลุ่มออมทรัพย์เพื่อรวมกิจกรรมกันจากผู้นำชุมชนร้อยละ 66.9 จากเจ้าหน้าที่จากหน่วยงานของรัฐร้อยละ 20.5 สาเหตุที่สมัครเป็นสมาชิกร้อยละ 39.8 เพื่อแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยเพื่อออมเงินและรวมกลุ่มช่วยเหลือกัน ร้อยละ 27.1 และ 24.5 ตามลำดับ ในส่วนความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทองค์กร สมาชิกคิดว่าองค์กรช่วยแก้ปัญหาทางการเงินถึงร้อยละ 60.2 ช่วยประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ ร้อยละ 52.4 นอกจากนั้นยังช่วยในด้านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และสร้างความคิดใหม่ๆในการพัฒนา

จากผลการวิเคราะห์ดังกล่าวแสดงให้เห็นว่าผู้นำหรือพัฒนากรมีบทบาทต่อการเข้าร่วมดำเนินกิจกรรม และสร้างความเข้าใจ ถึงแม้สมาชิกจะยังไม่เข้าใจทั้งหมดแต่ในภาพรวมแล้วมีสมาชิกที่เข้าใจในวัตถุประสงค์มากพอสมควร จากการร่วมสังเกตการณ์การประชุมใหญ่ประจำปีของศูนย์รวมพัฒนาชุมชน พบว่า สมาชิกที่เข้าประชุมมีส่วนร่วมและสนใจที่จะร่วมแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ปัญหาที่เกิดขึ้นคือการไม่มาร่วมประชุมของสมาชิกบางส่วน ทำให้ไม่สามารถตัดสินใจในปัญหาได้หมด การตั้งกรรมการเพื่อดำเนินการต่อเนื่อง มีวิธีการคัดเลือกไม่เป็นทางการ และเลือกตามผู้นำหรือคนที่มียศในในกลุ่มขึ้นมา

อย่างไรก็ตามสมาชิกได้โอกาสมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น และร่วมแก้ปัญหาของตนเอง ซึ่งนับว่าเป็นบทเรียนที่จะดำเนินกิจกรรมอื่นๆ โดยเฉพาะการที่สมาชิกมีโอกาสร่วมแสดงความคิดเห็น จะเป็นประสบการณ์ในการเริ่มพัฒนาตนเองสู่การเป็นผู้นำกลุ่มได้ต่อไป เนื่องจากการพัฒนาชุมชนตามความหมายของ สานิตย์ บุญชู กล่าวว่า "ต้องเป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่อง จะขาดช่วงไม่ได้ การทำงานต้องพัฒนาทั้งทางจิตใจวินัยของคน ให้สอดคล้องกับการพัฒนาวัตถุไปด้วย ต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมให้มากที่สุด ทั้งในด้านความคิดริเริ่ม การตัดสินใจ การปฏิบัติ และการร่วมรับผิดชอบ"

5. ความพึงพอใจด้านกายภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

ความพึงพอใจด้านกายภาพ พบว่า เมื่ออยู่ชุมชนเดิมจะมีความสะดวกในระบบไฟฟ้า ประปา ความสะดวกในการเดินทางไปยังที่ต่างๆ และการเดินทางไปทำงาน โดยพอใจร้อยละ 60 ขึ้นไป ส่วนที่ไม่พอใจร้อยละ 60 ขึ้นไป คือลักษณะสภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย ระบบระบายน้ำเสีย กลิ่นที่รบกวน ในชุมชนใหม่ สมาชิกพึงพอใจร้อยละ 70-80 ในสภาพแวดล้อมที่มีดินขนาดที่ต้องการ ชุมชนมีสนามเด็กเล่น มีระบบระบายน้ำเสีย รวมทั้งสภาพอาคารพักอาศัย ส่วนที่ไม่พอใจถึงร้อยละ 80 ได้แก่ การคมนาคม และความไม่สะดวกในการติดต่อสถานที่ต่างๆ

ผลที่ได้จากการสอบถามความรู้สึกของสมาชิกกลุ่มตัวอย่างนี้สอดคล้องกับสภาพที่ตั้งซึ่งที่เดิมจะอยู่ใจกลางเมืองมีความสะดวกทั้งระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ ใกล้แหล่งงาน แต่ลักษณะเป็นชุมชนแออัดจึงมีสภาพแวดล้อมที่ไม่ดีนัก ต่างจากชุมชนใหม่ที่มีสภาพแวดล้อม

ล้อมที่ดึกกว่าแต่อยู่บริเวณชานเมืองทำให้ขาดความสะดวกในเรื่องต่างๆ รวมทั้งไกลจากแหล่งงาน และสถานที่ต่างๆ

เมื่อพิจารณาปัจจัยในการเลือกที่อยู่อาศัย ตามแนวคิดของ Barrie Needham เรื่อง รายได้กับความพึงพอใจพบว่า ผู้มีรายได้สูงมีโอกาสในการเลือกที่ตั้งให้เกิดความพึงพอใจได้มากกว่าผู้มีรายได้น้อย ในขณะที่สมาชิกสหกรณ์ฯ ไม่มีโอกาสในการเลือกที่ตั้งที่เหมาะสม แต่เมื่อพิจารณาถึงตามแนวคิดเกี่ยวกับบรรทัดฐานที่อยู่อาศัย (Housing Norms) โดย Morris และ Winter มาวิเคราะห์ โดยพิจารณาที่บรรทัดฐานของครอบครัว (Family Norms) ที่ใช้กำหนดพฤติกรรมในเรื่องที่อยู่อาศัย และสภาพที่อยู่อาศัยที่เข้าร่วมกันในครอบครัว เป็นบรรทัดฐานที่เป็นจริง (Actual) ตามที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เกิดจากสภาวะการณ์ที่จำกัด อาจกล่าวได้ว่า สมาชิกสหกรณ์ฯ มีข้อจำกัดเรื่องรายได้ ทำให้เขาต้องการเลือกที่อยู่อาศัยซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่เป็นจริงของครอบครัว ไม่ได้เป็นไปตามบรรทัดฐานในอุดมคติ ซึ่งถือว่ามีคามเบี่ยงเบน (Deviation) ไปตามสถานการณ์ขณะนั้นที่มนุษย์พึงเลือกกระทำ

จากการศึกษาพบว่าปัญหาในกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยขององค์กรชุมชนขึ้นอยู่กับ

1. ด้านการจัดการระบบบัญชีและการเงิน
2. ด้านการดำเนินการของกรรมการหรือผู้นำชุมชน และรูปแบบองค์กร
3. ด้านการมีส่วนร่วมและความเข้าใจของสมาชิก

ปัญหาด้านการจัดการและระบบบัญชี

เนื่องจากผู้มีรายได้น้อยส่วนใหญ่มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา การดำเนินการในเรื่องของระบบบัญชีและการเงินของสหกรณ์ฯ จึงเป็นเรื่องใหม่และยุ่งยากสำหรับคนส่วนใหญ่ สำหรับผู้ที่เป็นกรรมการและมีหน้าที่ ได้แก่ เภรัญญิก บางครั้งจะมีปัญหาเกี่ยวกับงานเอกสารต่างๆ เช่น การออกใบเสร็จรับเงินค้างวัดให้สมาชิกไม่ตรงกำหนด เป็นต้น นอกจากต้องทำความเข้าใจในระบบบัญชีที่ทำอยู่แล้ว ยังต้องเกี่ยวข้องกับหน่วยงานที่เข้ามาตรวจสอบ เพื่อให้เกิดความถูกต้อง และยังคงอธิบายให้สมาชิกสหกรณ์เข้าใจและมั่นใจในเงินที่ออมไว้ ซึ่งใน

แต่ละสหกรณ์จึงมีข้อจำกัดในการสรรหาบุคคลดังกล่าวจากภายในชุมชนเอง หรือคนที่ดำเนินการอยู่ก็ไม่สามารถถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ ทำให้ไม่สามารถสร้างคนใหม่ ๆ ขึ้นมารับหน้าที่แทนได้ จึงทำให้บางชุมชนต้องจ้างเจ้าหน้าที่มาจากภายนอกเพื่อดำเนินการในส่วนนี้ ทำให้เกิดค่าใช้จ่ายของสหกรณ์ขึ้น

นอกจากนั้นยังมีปัญหาในการติดตามหนี้สำหรับผู้ที่ตั้งวงวดไม่ตรงตามกำหนด ในแง่ของสมาชิกเองก็ยังไม่ค่อยมีความรู้ความเข้าใจในระบบเช่นเดียวกัน ทำให้บางครั้งละเลยต่อกำหนดการส่งวงวด การขาดความมั่นใจในกรรมการที่ดำเนินการอยู่

ปัญหาด้านกรรมการ ผู้นำชุมชน และรูปแบบองค์กร

ปัจจุบันการดำเนินการของสหกรณ์จะอยู่ในความรับผิดชอบของกรรมการเป็นส่วนใหญ่ สมาชิกจะเข้ามามีส่วนร่วมและรับรู้ค่อนข้างน้อย ดังนั้นบทบาทของผู้นำจึงมีความสำคัญที่จะชี้นำให้การพัฒนาสำเร็จเป็นรูปธรรมมากน้อยเพียงใด แต่ในความเป็นจริงผู้นำหรือกรรมการของสหกรณ์ที่มีอยู่มีจำนวนน้อย การทำงานอย่างหนึ่งอย่างใดจึงไม่ค่อยตรงตามแผนที่กำหนด หรือบางครั้งเกิดจากการตัดสินใจของกลุ่มคนที่เป็นที่เชื่อถือของสมาชิกเป็นหลัก อีกประการหนึ่งคือ สมาชิกที่เป็นกรรมการต้องเสียสละเวลาส่วนตัวมาทำงานเพื่อส่วนรวม ทำให้มีผู้ที่จะเข้ามาทำงานนี้มีน้อย หรือบางครั้งมาทำไม่เต็มที่และต่อเนื่อง

ที่สำคัญก็คือ ในบทบาทที่ต้องรับผิดชอบหลาย ๆ ด้านโดยเฉพาะการจัดการเกี่ยวกับการเงิน ผู้ที่จะเข้ามาทำหน้าที่ดังกล่าวจะต้องมีความซื่อสัตย์และจริงจัง นอกเหนือไปจากการที่จะต้องมีการบริหารเศรษฐกิจที่มั่นคงพอที่จะให้เวลากับงานของส่วนรวมได้ โดยครอบครัวไม่เดือดร้อน นอกจากนั้นจำเป็นจะต้องมีความคิดและประสบการณ์มาก และต้องพร้อมที่จะรับความรู้ใหม่ๆ และรู้จักที่จะนำมาปฏิบัติ หรือถ่ายทอดให้สมาชิกชุมชนต่อไป

สำหรับรูปแบบองค์กรที่เป็นนิติบุคคล ช่วยให้การดำเนินกิจกรรมได้รับการยอมรับ และมีความเป็นไปได้ แต่ในรายละเอียดของเงื่อนไขการเข้าเป็นสมาชิก หรือกฎระเบียบต่างๆ เป็นส่วนที่เป็นปัญหาต่อการปฏิบัติ ซึ่งเป็นความหนักใจของผู้ที่เป็นกรรมการ บางครั้งทำให้ขาด

กำลังใจในการทำงาน จึงมักจะต้องมีการตั้งกฎ หรือหามาตรการมาเสริมเพื่อจัดการกับปัญหาดังกล่าว ขึ้นอยู่กับลักษณะของปัญหาและสถานการณ์ที่เกิดขึ้น

ปัญหาด้านการมีส่วนร่วมและความเข้าใจของสมาชิก

ปัญหาในส่วนของสมาชิกที่ได้กล่าวถึงไปบ้างแล้วเป็นข้อจำกัดซึ่งเกี่ยวข้องกับการดำเนินการในด้านต่างๆ แต่ปัญหาที่พบจากการศึกษาเกิดจากการมีส่วนร่วมของสมาชิกค่อนข้างไม่สม่ำเสมอ ในการพัฒนาที่อยู่อาศัยมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกจะต้องร่วมดำเนินการอย่างต่อเนื่องทุกขั้นตอน จะขาดตอนหนึ่งตอนใดไม่ได้ ถ้าต้องการให้โครงการประสบผลสำเร็จตามความต้องการของทุกคน ดังนั้นจึงพบว่ามีเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับจำนวนสมาชิกอยู่เสมอๆ ทั้งสมาชิกลาออกจากโครงการ หรือมีสมาชิกเข้ามาใหม่ เนื่องมาจากการขาดความเข้าใจในกระบวนการที่แท้จริง ทำให้บางครั้งไม่ได้เข้ามามีส่วนร่วมรับรู้ และเกิดความไม่มั่นใจในโครงการ จนลาออกไป จากการศึกษามหาวิทยาลัยจะมีส่วนร่วมในการพัฒนาที่อยู่อาศัยในส่วนของการเลือกที่ตั้ง และการพิจารณารายละเอียดเกี่ยวกับการแบ่งแปลง และกรรมสิทธิ์ที่ดินมาก ส่วนการดำเนินการในส่วนรายละเอียดโครงการที่เหลือจะเข้าร่วมเพื่อรับทราบเท่านั้น โดยมอบหมายให้คณะกรรมการชุมชนเป็นผู้ดูแล ดังนั้นจึงพบในการศึกษาว่าสมาชิกมีส่วนร่วมค่อนข้างน้อยในการประสานงานกับหน่วยงานของรัฐ และการจัดทำรายละเอียดโครงการเพื่อขอกู้เงิน

แต่เมื่อศึกษารายละเอียดอื่นๆ จึงพบว่าการมีส่วนร่วมของสมาชิกมีความสัมพันธ์กับรายได้ อาชีพ และการศึกษา กล่าวคือ สมาชิกที่มีการศึกษาน้อย และรายได้ไม่สูงจะมีส่วนร่วมน้อย เป็นต้น อย่างไรก็ตามสมาชิกที่มีส่วนร่วมปานกลางเหล่านี้จะมีความพึงพอใจในโครงการ เนื่องมาจากความต้องการที่อยู่อาศัยในมุมมองของสมาชิก คือ ความมั่นคงในที่อยู่อาศัย ถึงสภาพแวดล้อมในชุมชนใหม่จะยังไม่พร้อมต่อการอยู่อาศัยในปัจจุบัน เช่น การคมนาคมไม่สะดวก สาธารณูปโภค สาธารณูปการไม่พร้อม การเข้าถึงที่ตั้งลำบาก หรือสมาชิกยังไม่มีเงินมากพอที่จะปลูกสร้างบ้าน ดังนั้นปัญหาในเรื่องการมีส่วนร่วมของสมาชิกจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ แต่ไม่มีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจมากนัก

สรุปและข้อเสนอแนะ

ในการศึกษาเรื่องกระบวนการพัฒนาที่อยู่อาศัยของผู้มีรายได้น้อยในแนวทางพึ่งพาตนเอง ผู้ศึกษาพบลักษณะการดำเนินการตามกระบวนการ และความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรที่ใช้ศึกษา สิ่งที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ นอกเหนือจากการใช้ระเบียบวิธีวิจัยเพื่อวิเคราะห์ตัวแปรที่เกี่ยวข้องแล้ว ยังพบปัญหาที่เกิดขึ้นในการดำเนินกิจกรรมของชาวชุมชน และแนวทางที่สมาชิกสหกรณ์พยายามแก้ไข สำหรับข้อดีที่พบในการดำเนินการพัฒนาที่อยู่อาศัยในแนวทางพึ่งพาตนเอง คือ

1. กระบวนการที่เกิดขึ้นเป็นประสบการณ์ที่ชาวชุมชนได้เรียนรู้เพื่อเป็นฐานในการดำเนินกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาอื่น ๆ ต่อไป

2. การรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหาต่าง ๆ โดยเครือข่ายระหว่างชุมชนเป็นการสร้างพลังกลุ่มเพื่อแก้ไขปัญหาในระดับนโยบาย และผลักดันให้เกิดความเหมาะสมของกฎหมายที่ยังทำให้การพัฒนาที่อยู่อาศัยมีข้อจำกัดอยู่

3. แก้ปัญหาที่อยู่อาศัยในระดับหนึ่งเพื่อรองรับปัญหาการถูกไล่ที่ของชาวชุมชน การเข้าร่วมโครงการของสมาชิกเป็นความพยายามที่จะพึ่งพาตนเอง เป็นการเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตที่คอยรับการสนับสนุนมาโดยตลอด

4. เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนกลุ่มหนึ่งในสังคม

สำหรับปัญหาที่เกิดขึ้นสรุปได้ คือ

1. ปัญหาการจัดการระบบบัญชีและการเงิน ที่ชาวชุมชนต้องเรียนรู้และพัฒนาบุคลากรภายในชุมชนเองเพื่อจัดการสหกรณ์ด้วยคนของชุมชน

2. ปัญหาเรื่องคุณภาพกรรมการที่ทำหน้าที่ในสหกรณ์ไม่รับบทบาทของตนทำให้ขาดการดำเนินการในกิจกรรมต่าง ๆ ทำให้งานล่าช้า หรือไม่สำเร็จ

3. ปัญหาเกี่ยวกับการให้ความรู้สมาชิกในชุมชนให้เกิดความเข้าใจในกิจกรรม และเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหา

4. ปัญหาเกี่ยวกับการจัดทำโครงการที่อยู่อาศัย ที่ยังขาดมาตรฐานในการอยู่อาศัยโดยเฉพาะอย่างยิ่งลักษณะของที่พักอาศัยที่ไม่มีรูปแบบที่ถูกต้อง

ข้อเสนอแนะ

ด้านนโยบาย และมาตรการของรัฐ

1. รัฐควรกำหนดนโยบายให้ชัดเจน และมีเป้าหมายที่แน่นอน มีคณะทำงานที่มีอำนาจในการดำเนินการตามมาตรการนั้นให้เกิดเป็นรูปธรรม โดยจัดตั้งกองทุนเพื่อพัฒนาที่อยู่อาศัยสำหรับผู้มีรายได้น้อย มีคณะทำงานบริหารเงินกองทุนเพื่อจัดสรรสู่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยให้มีการทำงานที่เป็นอิสระสามารถตัดสินใจดำเนินการตามนโยบายได้อย่างเป็นรูปธรรม ไม่ต้องผ่านขั้นตอนการอนุมัติที่ใช้เวลานานมาก เช่น การตั้งคณะกรรมการดำเนินงานของกองทุนที่มีคณะรัฐมนตรีเป็นผู้ดูแลโดยตรง

2. กำหนดให้หน่วยงานแต่ละหน่วยงานมีบทบาทในการสนับสนุนผู้มีรายได้น้อยเท่าที่จะเป็นไปได้ตามแนวทางที่หน่วยงานนั้น ๆ ดำเนินการอยู่ เช่น การเคหะฯ ให้การสนับสนุนด้านความรู้และเทคนิคในเรื่องรายละเอียดของโครงการ กรมส่งเสริมสหกรณ์ฯ ให้ความรู้ด้านการจัดทำบัญชี เป็นต้น โดยเฉพาะการเร่งพัฒนาคนที่อยู่ในชุมชนตามแนวทางแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 โดยการจัดสรรงบประมาณเพื่อส่งเสริมการจัดสัมมนาอบรม กรรมการสหกรณ์ หรือองค์กรเครือข่าย เพื่อให้เขาเหล่านั้นสามารถแก้ปัญหาด้วยตนเองได้ในที่สุด

3. การจัดหาที่ดินของรัฐเพื่อสนับสนุนและให้โอกาสในการมีที่อยู่อาศัยที่มีมาตรฐานเนื่องจากปัญหาของผู้มีรายได้น้อย คือ ความสามารถในการจ่าย เมื่อชาวชุมชนต้องผ่อนชำระที่ดิน โอกาสในการสร้างบ้านน้อยมาก ทำให้การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยทำได้ระดับหนึ่งเท่านั้น ชาวชุมชนยังต้องดินรนอยู่ในเมืองเพื่อมีอาชีพและรายได้ และสามารถผ่อนชำระค่าที่ดินได้ ดังนั้นการที่รัฐจะวางแผนเพื่อรองรับการแก้ปัญหาของชาวชุมชนผู้มีรายได้น้อย จำเป็นต้องให้การสนับสนุนในส่วนต่างๆ เหมือนที่การเคหะฯ ปัจจุบันให้การสนับสนุนถนนคอนกรีต ระบบระบายน้ำในชุมชน เป็นต้น ในส่วนที่ดินน่าจะมีการให้หน่วยงานต่างๆ วางแผน แบ่งโซนเพื่อเป็นพื้นที่สำหรับผู้มีรายได้น้อย โดยรัฐสามารถจัดหางบประมาณอื่นๆ มาทดแทนในส่วนที่หน่วยงานนั้น ๆ ขาดผลประโยชน์ในที่ดินบางส่วนไป แล้วจัดตั้งหน่วยงานเพื่อดูแลการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ดินเหล่านั้นให้ตรงตามวัตถุประสงค์ โดยอาจเป็นหน่วยงานที่มีอยู่แล้ว เช่น การเคหะแห่งชาติ หรือสำนักพัฒนาชุมชนเมือง โดยประสานงานกับคณะกรรมการที่ตั้งขึ้นมาเรื่องกองทุนที่อยู่อาศัย หรืออาจจะให้อยู่ในความดูแลของคณะกรรมการกองทุนที่ตั้งขึ้นมาเลย

ด้านการพัฒนาองค์กร

1. องค์กรเครือข่ายได้รวมตัวกันเพื่อผลักดันแก้ไขกฎหมาย ระเบียบข้อบังคับต่างๆที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนาที่อยู่อาศัย แต่ปัจจุบันองค์กรเครือข่ายยังกระจายตัวอยู่มาก ถ้าสามารถรวมกันเป็นเครือข่ายเดียวกันและมีการแบ่งเขตเพื่อจัดทำโครงการ ที่ตอบสนองความต้องการในเรื่องที่ตั้งที่ต้องการไม่ไกลจากชุมชนที่เคยอยู่ได้ โดยขอการสนับสนุนจากรัฐในด้านการจัดหาที่ดินเช่าของหน่วยงานของรัฐ จะทำให้การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยเป็นรูปธรรมในแง่ของผู้ได้รับผลประโยชน์อย่างเต็มที่

2. การสร้างโอกาสในการพัฒนาคนในชุมชน มีการหมุนเวียนคนในชุมชนออกมารับการอบรมสัมมนาที่เกี่ยวข้องในการพัฒนา ปัจจัยที่สมาชิกไม่มีส่วนร่วมเท่าที่ควรส่วนใหญ่แล้วได้แก่ ปัญหาด้านเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงน่าจะมีการจัดงบประมาณเพื่อสนับสนุนกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาบุคคลขึ้น

3. ส่งเสริมกิจกรรมอื่นๆในชุมชนเพื่อให้อาชีพชุมชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและมีสถานะทางเศรษฐกิจที่มั่นคงควบคู่กันไป เพื่อให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของรัฐที่จะเกิดขึ้น

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย